

Zdzisław Gębołyś

Biblioteka Arcybiskupia i Katedralna w Kolonii = Erzbischöfliche Diözesan- und Dombibliotek Köln

Fides: Biuletyn Bibliotek Kościelnych 2 (39), 17-26

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ZDZISŁAW GĘBOŁYŚ

BIBLIOTEKA ARCYBISKUPIA I KATEDRALNA W KOLONII (Erzbischöfliche Diözesan- und Dombibliothek Köln)

Wstęp

Biblioteka Arcybiskupia i Katedralna w Kolonii (Erzbischöfliche Diözesan- und Dombibliothek Köln) jest centralną biblioteką arcybiskupstwa kolońskiego i jedną z największych teologicznych bibliotek specjalnych na niemieckim obszarze językowym. Biblioteka kolońska jako specjalna biblioteka teologiczna jest zobowiązana do realizacji następujących celów pastoralnych, naukowych i kulturalnych:

- zachowanie i naukowe opracowanie liczącego ponad 1 200 lat dziedzictwa kulturalnego arcybiskupstwa Kolonii, składającego się z rękopisów, inkunabułów i starodruków;
- dokumentowanie działalności Kościoła kolońskiego, jego teraźniejszości i przeszłości poprzez systematyczne gromadzenie, opracowanie oraz tworzenie dotyczących go publikacji;
- wspieranie badań teologicznych poprzez informację rzeczową, poszukiwania naukowe oraz działalność fachową w formie wykładów naukowych, kongresów, publikacji i wystaw;
- wspieranie studiów teologicznych poprzez zgromadzone książki i media innego rodzaju;
- wspieranie duszpasterstwa i pastoralnej działalności Kościoła¹.

¹ Aufgaben und Ziele der Erzbischöflichen Diözesan- und Dombibliothek Köln, <http://www.dombibliothek-koeln.de/>, 13.04.2014.

Fot. 1. Widok Erzbischöfliche Diözesan- und Dombibliothek Köln
Źródło: <http://www.dombibliothek-koeln.de>.

Szczypta historii

Biblioteka arcybiskupia sięga swoimi początkami VI-VII wieku. Najstarsza książka w zbiorach pochodzi z roku 590-604. Najstarszy katalog biblioteki jest datowany na rok 833 i wykazuje 175 książek. Podstawę dzisiejszej biblioteki tworzy biblioteka katedralna, której fundatorami byli kanonicy. Biblioteka diecezjalna, stanowiąca drugi człon dzisiejszej biblioteki, powstała na bazie założonej w 1615 roku biblioteki starego kolońskiego seminarium duchownego, której resztki przejęła w 1758 roku². W 1930 roku obie biblioteki zostały zjednoczone, a biblioteka katedralna stała się depozytem wiecznym w zbiorach nowej instytucji. Barokowy gmach biblioteki przy Marzellenstrasse uległ całkowitemu zniszczeniu podczas II wojny światowej. Zbiory zostały jednak uratowane dzięki przeczynemu wyekspediowaniu ich wcześniej w bezpieczne miejsce. Notabene większe straty poniosła biblioteka w okresie rewolucji francuskiej, a potem w latach kulturkampfu. W 1957 roku biblioteka otrzymała

² J.M. Plotzek, *Zur Geschichte der Kölner Dombibliothek*, w: *Glaube und Wissen im Mittelalter. Katalogbuch zur Ausstellung*, München 1998, s. 15-64.

nową siedzibę przy Gereonstrasse, a w 1983 roku nastąpiła kolejna przeprowadzka do Maternushaus (centrum kongresowego) przy Kardinal-Frings-Strasse 1-3³, położonego w części północnej Starego Miasta, zaledwie kilkaset metrów od słynnej katedry kolońskiej. Biblioteka w Kolonii podlega stałym przemianom i przeobrażeniom. Co kilka lat wchłania księgozbiory rozwiązanych klasztorów i innych placówek kościelnych. Przykładowo 14 listopada 2009 roku do zbiorów Biblioteki Diecezjalnej została włączona Biblioteka św. Alberta Wielkiego, zawierająca 140 tys. tomów⁴.

Zbiory

Biblioteka arcybiskupia i katedralna w Kolonii liczy ok. 500 tys. woluminów (w 2003 roku – 460 tys.), 800 czasopism, 1 600 czasopism bieżących. Placówka ta koncentruje się na budowaniu księgozbioru z zakresu teologii katolickiej, pedagogiki religii, filozofii oraz historii Kościoła reńskiego. Chlubą i jednocześnie skarbem biblioteki jest zbiór rękopisów oraz inkunabułów. Biblioteka posiada łącznie 1 000 rękopisów oraz 430 inkunabułów⁵. Szczegółowy, choć już nie w pełni aktualny opis zbiorów biblioteki można znaleźć w tak zwanym podręczniku Fabiana⁶. Corocznie biblioteka odnotowuje znaczny przyrost nabytków, wpływających do niej drogą kupna oraz poprzez inne źródła gromadzenia. Przykładowo w 2010 roku wydano na zakup 346 860 euro, w następnym, 2011 roku – 371 590 euro. W 2010 roku biblioteka wzbogaciła się o 6 490 woluminów, a w 2011 roku – o 6 263 woluminy. Liczba prenumerowanych cza-

³ Erzbischöfliche Diözesan- und Dombibliothek Köln, http://de.wikipedia.org/wiki/Erzbisch%C3%B6fliche_Di%C3%B6zesan-_und_Dombibliothek_K%C3%B6ln, 13.04.2014.

⁴ Schätze aus der Bibliothek St. Albertus Magnus. Eine Ausstellung der Diözesan- und Dombibliothek Köln in Zusammenarbeit mit der Dominikanerprovinz Teutonia (vom 16. Nov. 2009 bis 5. März 2010), http://www.dombibliothek-koeln.de/index1.html?veranstaltung/fest_alb_09/index.html, 13.04.2014.

⁵ U. Wiedenfels, *Von Offline zu Online: Wechsel des integrierten Bibliothekssystems bei der Erzbischöflichen Diözesan- und Dombibliothek Köln mit einem Interview des stellvertretenden Leiters*, „B.I.T. online” 3 (2003), s. 258-260.

⁶ Erzbischöfliche Diözesan- und Dom-Bibliothek Handbuch der historischen Buchbestände in Deutschland, Österreich und Europa, [http://fabian.sub.uni-goettingen.de/fabian?Erzbischoefliche_Dioezesan-_Und_Dom-Bibliothek_\(Koeln\)](http://fabian.sub.uni-goettingen.de/fabian?Erzbischoefliche_Dioezesan-_Und_Dom-Bibliothek_(Koeln)), 13.04.2014.

sopism utrzymuje się na podobnym poziomie: w 2010 roku – 1578, w 2011 roku – 1595⁷. Oprócz tradycyjnych zbiorów użytkownicy biblioteki mają dostęp do wielu baz danych. Od 2004 roku jest to możliwe dzięki współfinansowaniu przez Deutsche Forschungsgemeinschaft (DFG) tzw. licencji krajowych w ramach konsorcjów, do których przystępują⁸. Użytkownik biblioteki może korzystać ponadto z zasobów baz danych systemu Datenbank-Infosystem (DBIS)⁹ oraz czasopism elektronicznych współtworzących Elektronische Zeitschriftenbibliothek (EZB).

Fot. 2. Magazyn Erzbischöfliche Diözesan- und Dombibliothek Köln

Źródło: <http://www.dombibliothek-koeln.de>.

⁷ Erzbischöfliche Diözesan- und Dom-Bibliothek. Jahresbericht der Bibliothek für das Jahr 2012 <http://www.dombibliothek-koeln.de/>, 13.04.2014.

⁸ Erzbischöfliche Diözesan- und Dombibliothek Köln Digitale Bibliothek. Nationallizenzen für elektronische Medien, <http://www.dombibliothek-koeln.de/>, 13.04.2014; więcej na temat licencji krajowych na stronie: <http://www.nationallizenzen.de/>, 13.04.2014.

⁹ Datenbank Infosystem (DBIS) – serwis naukowych banków danych tworzony przy współpracy 286 bibliotek niemieckich, przy finansowym wsparciu DFG oraz rządu Bawarii, zarządzany przez Bibliotekę Uniwersytecką w Razyzbonie. Aktualnie liczy 4 340 baz danych dostępnych przez Internet; zob. Datenbank-Infosystem (DBIS), Erzbischöfliche Diözesan- und Dombibliothek Köln, http://rzblx10.uni-regensburg.de/dbinfo/fachliste.php?bib_id=dbk&lett=l&colors=&ocolors=-, 13.04.2014.

Udostępnianie zbiorów

Zbiory biblioteki można prawie w całości przeglądać w Internecie. Do opracowania i udostępniania zbiorów wykorzystuje się w niej system komputerowy ALEPH. Dokumenty dotąd niewłączone do katalogu online są dostępne również w Internecie dzięki przeskanowaniu katalogu kartkowego i udostępnieniu go w formie katalogu obrazkowego. System katalogowy kolońskiej biblioteki współtworzą katalogi włączonych do niej bibliotek:

- Katalog elektroniczny starych zbiorów (do 1960 roku),
- Katalog online Biblioteki św. Alberta Wielkiego,
- Elektroniczne Katalogi Kartkowe Biblioteki św. Alberta Wielkiego,
- Katalog online Archiwum Historycznego Arcybiskupstwa Kolonii,
- Katalog online Biblioteki Seminarium Duchownego Arcybiskupstwa Kolonii,
- Katalog Biblioteki w Collegium Albertinum,
- Katalog Biblioteki Seminarium Duchownego w Trewirze,
- Katalog Biblioteki Instytutu Alberta Wielkiego¹⁰.

Bibliotekę arcybiskupią i diecezjalną może odwiedzić każdy, kto wykazuje zainteresowanie znajdującymi się tu książkami i mediami. Użytkowanie biblioteki jest płatne, także w trybie prezencyjnym. Warunkiem skorzystania ze zbiorów bibliotecznych jest wyrobienie karty bibliotecznej. Czytelnia biblioteki jest otwarta codziennie (z wyjątkiem czwartku) od 9:00 do 17:00, w czwartek zaś od 12:00 do 19:00. Wypożyczalnia w wyżej określonych dniach jest otwierana godzinę później. Jednorazowo użytkownik może wypożyczyć do domu dwadzieścia książek i pięć mediów. Z wypożyczenia na zewnątrz są wyłączone książki i czasopisma znajdujące się w czytelnii, a także starodruki, rara i inne, których nie wolno narazić na trwałe uszkodzenia¹¹.

W minionych trzech latach można było zaobserwować spadek liczby wypożyczeń miejscowych: z 88 719 w 2010 roku do 86 305 w 2011 roku. W omawianym okresie czasu spadła również liczba czytelników: z 1 519 w 2010 roku do 1 468 w 2011 roku. Było to spowodowane pra-

¹⁰ Digitale Bibliothek Kataloge im Bibliothekssystem des Erzbistums Köln. Stand: 31.01.2014, <http://www.dombibliothek-koeln.de/>, 13.04.2014.

¹¹ Erzbischöfliche Diözesan- und Dom-Bibliothek. Benutzungsordnung, <http://www.dombibliothek-koeln.de/>, 13.04.2014.

Fot. 3. Czytelnia Erzbischöfliche Diözesan- und Dombibliothek Köln
 Źródło: <http://www.dombibliothek-koeln.de>.

camy remontowo-konserwatorskimi w bibliotece. Miarą znaczenia biblioteki, zainteresowania jej zbiorami jest liczba wypożyczeń międzybibliotecznych. Ich liczba w ostatnich latach również spadała: z 8 342 w 2009 roku, przez 2 742 w 2010 roku, do 2 230 w 2011 roku, co było wywołane przemieszczeniami księgozbioru¹². W ujęciu statystycznym jest to jednak znacząca różnica. Użytkownik kolońskiej biblioteki może przeszukiwać również zbiory innych niemieckich bibliotek teologicznych. Jest to możliwe dzięki dwóm wyszukiwarkom tematycznym:

- Virtuelle Fachliteratur Theologie und Religionswissenschaft (VirTheo)¹³,
- Virtueller Katalog Theologie und Kirche (VThK)¹⁴.

Biblioteka zapewnia też dostęp do zbiorów innych księżnic dzięki niezmiernie bogatemu wykazowi linków¹⁵.

¹² Erzbischöfliche Diözesan- und Dom-Bibliothek. Jahresbericht der Bibliothek für das Jahr 2012, <http://www.dombibliothek-koeln.de/>, 13.04.2014.

¹³ Virtuelle Fachbibliothek Theologie und Religionswissenschaft (VirTheo), <http://www.virtheo.de/service/ssg-0-religionswissenschaft/elektronische-fachinformation/>, 13.04.2014.

¹⁴ Virtueller Katalog Theologie und Kirche (VThK), <http://www.vthk.de/>, 13.04.2014.

¹⁵ Digitale Bibliothek der Diözesanbibliothek Köln. Linksammlung Stand: 19.04.2013, <http://www.dombibliothek-koeln.de/>, 13.04.2014.

Działalność informacyjna, naukowa i wydawnicza biblioteki

Biblioteka diecezjalna prowadzi różnorodną działalność informacyjną, służącą zarówno użytkownikom indywidualnym, jak i zbiorowym. Do podstawowych form informacji zbiorowej prowadzonej w bibliotece należą wystawy, wykłady pracowników wygłaszane bądź w bibliotece, bądź poza nią. Bibliotekarze prowadzą również zajęcia dydaktyczne w szkołach wyższych (Uniwersytet w Düsseldorfie, Katholische Hochschule Nordrhein-Westfalen). Biblioteka diecezjalna prowadzi także ożywioną działalność naukową i wydawniczą. Corocznie od 2002 roku jest kontynuowana seria wydawnicza „Libelli Rhenani”¹⁶. Oprócz tego do stałych serii wydawniczych biblioteki należą: „Analecta Coloniensia”¹⁷ oraz dwie specjalne. W ramach serii „Schätze der Diözesanbibliothek” ukazało się dotąd trzydzieści tomów prezentujących wybrane dokumenty ze zbiorów biblioteki¹⁸. Biblioteka publikuje regularnie również katalogi organizowanych wystaw oraz sprawozdania ze swojej działalności¹⁹.

Fot. 4. Analecta Coloniensia: Jahrbuch der Diözesan- und Dombibliothek Köln
Źródło: <http://www.dombibliothek-koeln.de>.

¹⁶ Publikationen der Diözesanbibliothek Köln <http://www.dombibliothek-koeln.de/>, 13.04.2014.

¹⁷ Analecta Coloniensia: Jahrbuch der Diözesan- und Dombibliothek Köln: Erzbischöfliche Diözesan- und Dombibliothek, <http://www.dombibliothek-koeln.de/>, 13.04.2014.

¹⁸ Serie in der Kölner Kirchenzeitung: Schätze der Diözesanbibliothek, Teil 1, <http://www.dombibliothek-koeln.de/>, 13.04.2014.

¹⁹ Publikationen der Diözesanbibliothek Köln, <http://www.dombibliothek-koeln.de/>, 13.04.2014.

Personel, digitalizacja, współpraca

Personel biblioteki według stanu z 31 grudnia 2013 roku tworzy dwudziestu czterech pracowników, w tym pięciu bibliotekarzy naukowych, dziewięciu bibliotekarzy dyplomowanych, czterech asystentów bibliotecznych oraz sześciu pracowników pionu administracyjnego. Na czele biblioteki stoi prof. dr Heinz Finger²⁰. Zbiory biblioteczne podlegają stałym pracom konserwatorskim. Biblioteka diecezjalna prowadzi od kilku lat prace nad digitalizacją najcenniejszych zbiorów wspólnie z Uniwersytetem w Kolonii. Od września 2000 roku przy współpracy z DFG realizuje projekt pt. „Codices Electronici Ecclesiae Coloniensis” (CEEC), którego celem jest utworzenie Kolońskiej Cyfrowej Biblioteki Rękopisów²¹. Biblioteka diecezjalna prowadzi rozległą współpracę krajową i zagraniczną. W Niemczech do instytucji stale z nią współpracujących należą m.in.: Sekretariat Konferencji Episkopatu Niemiec, Albert-Magnus-Institut, Biblioteka Seminarium Duchownego w Trewirze. Do zagranicznych współpracowników biblioteki należą: Sophia University w Tokio oraz Katolicki Uniwersytet w Lejdzie. Biblioteka prowadzi też wymianę dubletów z bibliotekami krajowymi i zagranicznymi²².

I ja tam byłem... Bibliotekę diecezjalną odwiedziłem pięć lat temu, jesienią 2009 roku. Spędziłem tam tydzień, przeglądając przedwojenne roczniki niemieckiej prasy katolickiej. Korzystając z uprzejmości wicedyrektora prof. dr. Siegfrieda Schmidta, zobaczyłem całą bibliotekę. Czternastego listopada 2009 roku wziąłem też udział w uroczystości przekazania Bibliotece Arcybiskupiej i Diecezjalnej w Kolonii zbiorów Biblioteki św. Alberta Wielkiego. Po latach mogę stwierdzić, że to bardzo dobrze prowadzona placówka, z bardzo bogatymi zbiorami historycznymi, ale i współczesnymi, otwarta również na współpracę zagraniczną. Zachęcam polskich naukowców, zwłaszcza teologów, do korzystania z jej zbiorów podczas

²⁰ Erzbischöfliche Diözesan- und Dom-Bibliothek. Jahresbericht der Bibliothek für das Jahr 2012, <http://www.dombibliothek-koeln.de/>, 13.04.2014.

²¹ Codices Electronici Ecclesiae Coloniensis (CEEC), <http://www.ceec.uni-koeln.de/>, 13.04.2014.

²² Erzbischöfliche Diözesan- und Dom-Bibliothek. Jahresbericht der Bibliothek für das Jahr 2012, <http://www.dombibliothek-koeln.de/>, 13.04.2014.

Fot. 5. Ewangeliarz z Limburga, początek XI wieku

Źródło: http://www.ceec.uni-koeln.de/ceec-cgi/kleioc/0010/exec/pagesma/%22kn28-0218_036.jpg%22.

pobytu w Niemczech. Zachęcam polskie biblioteki teologiczne do nawiązania wzajemnie korzystnej współpracy, do wymiany książek, czasopism, a być może do innych przedsięwzięć o charakterze naukowym lub popularnonaukowym.

**THE ARCHBISHOP AND CATHEDRAL LIBRARY
IN COLOGNE
(ERZBISCHÖFLICHE DIÖZESAN- UND DOMBIBLIOTHEK
KÖLN)**

The Archbishop and Cathedral Library in Cologne is one of the biggest theological libraries in German language area. The library as a special theological library is obliged to maintain cultural heritage of Archdiocese of Cologne by documenting Cologne Church's activity together with acquisition of historical and contemporary collections. The library promotes also research and theological studies and supports ministry and Church's pastoral activity.